

ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU, France Stele Institute of Art History

ACTA HISTORIAE ARTIS SLOVENICA

29|1·2024

Založba ZRC

LJUBLJANA 2024

Acta historiae artis Slovenica, 29/1, 2024

Znanstvena revija za umetnostno zgodovino / Scholarly Journal for Art History
ISSN 1408-0419 (tiskana izdaja / print edition) **ISSN 2536-4200** (spletna izdaja / web edition)

Izdajatelj / Issued by
ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta /
ZRC SAZU, France Stele Institute of Art History

Založnik / Publisher
Založba ZRC

Glavna urednica / Editor-in-chief
Katarina Mohar

Uredniški odbor / Editorial board
Renata Komić Marn, Tina Košak, Katarina Mohar, Mija Oter Gorenčič, Blaž Resman, Helena Seražin

Mednarodni svetovalni odbor / International advisory board
Günter Brucher (Salzburg), Ana María Fernández García (Oviedo), Hellmut Lorenz (Wien),
Milan Pelc (Zagreb), Sergio Tavano (Gorizia-Trieste), Barbara Wisch (New York)

Lektoriranje / Language editing
Oliver Currie, Darja Gabrovšek Homšak

Celostni strokovni in jezikovni pregled / Expert and language editing
Blaž Resman

Oblikovna zasnova in prelom / Design and layout
Andrej Furlan

Naslov uredništva / Editorial office address
Acta historiae artis Slovenica
Novi trg 2, p. p. 306, SI -1001 Ljubljana, Slovenija
ahas@zrc-sazu.si; <https://ojs.zrc-sazu.si/ahas>

Revija je indeksirana v / Journal is indexed in
Scopus, ERIH PLUS, EBSCO Publishing, IBZ, BHA, DOAI

Letna naročnina / Annual subscription: 35 €
Posamezna enojna številka / Single issue: 25 €
Letna naročnina za študente in dijake: 25 €
Letna naročnina za tujino in ustanove / Annual subscription outside Slovenia, institutions: 48 €

Naročila sprejema / For orders contact
Založba ZRC
Novi trg 2, p. p. 306, SI-1001, Slovenija
E-pošta / E-mail: zalozba@zrc-sazu.si

AHAS izhaja s podporo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.
AHAS is published with the support of the Slovenian Research and Innovation Agency.

Tisk / Printed by
Naklada / Print run: 400

Revija AHAS je takoj po izidu prosto dostopna pod pogoji licence CC BY.
To ne velja za slikovno gradivo, označeno z znakom © in imenom lastnika avtorskih pravic.

AHAS Journal is freely available immediately upon publication under the terms of the CC BY licence.
This does not apply to images marked with the © symbol and the name of the copyright holder.

Za Mojstra kranjskega ladijskega oboka

Matevž Remškar

Matevž Remškar, ZVKDS, Služba za kulturno dediščino, Območna enota Ljubljana, Tržaška cesta 4,
SI-1000 Ljubljana, matevz.remskar@zvkd.si, ORCID-ID: 0009-0007-7284-7138

Izvleček:

Za Mojstra kranjskega ladijskega oboka

1.01 Izvirni znanstveni članek

V letih 2021 in 2022 so bili na fasadi zvonika župnijske cerkve sv. Kancijana v Kranju izvedeni konservatorsko-restavratorski posegi. Na nekaterih od slepih trilistov je bilo odkritih skupaj devet novih kamnoseških znakov. Dva pripadata kamnoseku iz t. i. stavbarske delavnice cerkve sv. Brikcija v Naklu pri Divači. Enega od znakov lahko pripišemo mlademu Mojstru kranjskega ladijskega oboka in tako lahko potrdimo dolgo sluteno kontinuiteto med prvo in drugo kranjsko stavbarnico. Za drugega kranjskega mojstra tako lahko sklepamo, da je kamnoseško kariero začel okrog leta 1430, zadnjič pa je sodeloval pri gradnji cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki. V njegov opus lahko uvrstimo tudi cerkev sv. Petra nad Begunjami.

Ključne besede: gotška arhitektura, cerkev sv. Kancijana v Kranju, kamnoseški znaki, Mojster kranjskega ladijskega oboka, cerkev sv. Petra nad Begunjami

Abstract:

For the Master of the Kranj Nave Vault

1. 01. Original scientific article

In 2021 and 2022, the bell tower façade of the Parish church of St Cantianus in Kranj underwent restoration. During the works, a total of nine new stonemasons' marks were discovered on some of the blind trefoils. Two of these belong to a stonemason from the so-called Workshop of the church of St Brice of Tours in Naklo near Divača. One of the marks can be attributed to the young Master of the Kranj Nave Vault. The long-suspected continuity between the first and the second workshop in Kranj can thus also be supported on basis of the stonemason's mark. We can assume that the Master of the Kranj Nave Vault begun his career as a stonemason around 1430 and was involved in the construction of the church of St James in Škofja Loka. His oeuvre also includes the church of St Peter above Begunje.

Keywords: Gothic architecture, Church of St Cantianus in Kranj, stonemasons' marks, Master of the Kranj Nave Vault, Church of St Peter above Begunje

Župnijska cerkev sv. Kancijana v Kranju je bila v preteklosti deležna precej znanstvene pozornosti,¹ zato je njena stavbna zgodovina relativno dobro znana. Začetek gradnje zvonika, katerega zunanjščina je bila nazadnje deležna restavratorske obnove in ki je omogočila odkritje nekaterih novih podatkov, je mogoče okvirno datirati po letu 1426. Robert Peskar našteva več okoliščin, ki govorijo o tem, da so zvonik gradili okrog leta 1430.² V tridesetih letih je bila tako zaključena gradnja zvonika in ladijske lupine. Slogovni vtis zvonika je strnil Emilijan Cevc, ki je zapisal, da se kot dominantna stavbne gmote podreja istim zakonom, »ki so odločali že pri oblikovanju portalnega motiva: na vitkem zagonu v višino, ampak umirjeni tektonski rasti, ki individualizira sleherni nadstropje z močnimi venčnimi zidci in ločnimi frizi pod njimi«. ³ Tretjo gradbeno fazo cerkvenega kompleksa (torej po izgradnji kora in ladijske lupine z zvonikom) sicer skladno in enotno oblikovane arhitekturne zasnove,⁴ obokanje ladje in pritličja zahodne empore, datiramo po letu 1452, v petdeseta leta 15. stoletja.⁵

Raziskovalci gotske arhitekture se lahko oprejo ne le na slogovno-formalno analizo in temeljne zgodovinske raziskave, ampak tudi na kamnoseške znake. Kamnoseški znaki v umetnostnem zgodovinopisju vzbujajo pozornost vsaj od druge četrtine 19. stoletja, ko je Franz Ržiha objavil pionirsko razpravo o njihovi sistematiki.⁶ Uporaba kamnoseških znakov na poznosrednjeveškem gradbišču ni docela razjasnjena in številne okoliščine pričajo o tem, »da se kamnoseški znaki po pomenu in namenu med seboj precej razlikujejo«. ⁷ In če nekatere mojstrske znake lahko opazujemo upodobljene na sklepniku, celo z mojstrovim avtoportretom (sl. 1), je Horst Masuch opozarjal na sorazmerno kratek čas namembnosti večine znakov, saj so mnogi (ki so bili vrezani na strani, ki ni ostala vidna) svoj pomen izgubili takoj ob vgradnji izklesanega kosa.⁸ Kot dragocen vir igrajo znaki vidnejšo vlogo pri interpretiranju gotske arhitekture predvsem v primerih, ko se na izrazi-tejše slogovne poudarke ne moremo nasloniti.⁹ Ponavadi pa ima raziskovalec možnost kamnoseški znak, če ga tok časa še ni zabrisal, odkriti le ob izjemnih priložnostih, na primer ob posegih na objektu, ko gradbeni odri omogočajo dostop.

V letih 2021 in 2022 je bila zunanjščina zvonika predmet konservatorsko-restavratorskih posegov.¹⁰ Po večkratnem temeljitem pregledu fasade je bilo na nekaterih oblikovno ambicioznejše

¹ Cerkev je pred nekaj leti doživela znanstveno monografsko objavo, za *fortuno critico* glej str. 14–23 (Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 14–22). Za osnovni pregled problematike glej še: Stele, "Gotske dvoranske cerkve;" Cevc, "Kranjska župna cerkev;" Komelj, "Arhitektura;" Štefanac, "Dvoranske cerkve;" Pečnik, "Tlorisni stavbni razvoj;" Štefanac, "Die Pfarrkirche;" Peskar, "Zur Baugeschichte."

² Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 73–75.

³ Cevc, "Kranjska župna cerkev," 106. Ivan Komelj je celo poudaril, da gre pri kranjskem zvoniku za bogat in hkrati tudi edini primerek šilastoločnega friza v celinskem delu Slovenije. Komelj, *Gotska arhitektura*, 41.

⁴ Ivan Komelj imenuje Kranj in Škofjo Loko za oporišče gorenjske gotike. Komelj, *Gotska arhitektura na Sloven-skem*, 224.

⁵ Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 88–89.

⁶ Ržiha, "Studien Zeichen," 26–49.

⁷ Peskar, *Gotska arhitektura*, 33.

⁸ Masuch, "Steinmetzzeichen," 83.

⁹ Za krajšo razpravo o kamnoseških znakih z navedbo osnovne literature glej npr. Peskar, *Gotska arhitektura*, 31–34.

¹⁰ Po rekonstrukciji stopnišča leta 2019 je Župnija Kranj z župnikom dr. Andrejem Nagličem na čelu pristopila h konserviranju-restavriranju fasade zvonika. Dela je zgledno opravilo podjetje Gnom d. o. o., odgovorni konservator je bil podpisani. Novi podatki so bili odkriti tako za gotsko kot za neogotsko fazo zvonika. Kot kaže, je osmerokotni tambur vrh zvonika končno podoba z ograjo dobil šele leta 1851 in ne že okoli leta 1834, v času župnika

1. Sklepnik s podobo
Mojstra kranjskega ladijskega
oboka in kamnoseškim
znakom, Radovljica, ok. 1465
(Peskar, Sagadin in Šebalj,
Župnijska cerkev)

izklesanih elementih, slepih trilistih, razpoznanih devet novih kamnoseških znakov (sl. 2). Vsi, z eno samo izjemo, se nahajajo na prvem venčnem zidcu, razloga pa sta predvsem dva: če je fasada – vsaj vsa stavbna plastika – v prvih dveh nadstropjih pretežno iz (rumenkasto obarvanega) peščenjaka, začne nad drugim venčnim zidcem peščenjak zlagoma nadomeščati sivkasti konglomerat (sl. 3, 4), ki so ga uporabili tudi za klesanje slepih trilistov (sl. 5).¹¹ Relativno krhek in drobljiv material, na fasadi izrazito podvržen atmosferilijam, že tako ne dopušča veliko možnosti, da bi se fino vklešani kamnoseški znaki sploh lahko ohranili (sl. 6), poleg tega sta bila zgornja dva venčna zidca med eno od obnov¹² v veliki meri poustvarjena, slepi trilisti pa na novo zmodelirani iz cementne mase, česar do zadnje obnove, pač zaradi nedostopnosti, nismo vedeli. Možnost, da bi se ohranilo več kamnoseških znakov, je v danih okoliščinah izrazito majhna, na kar so pisci v preteklosti že opozarjali,¹³ vendarle pa je natančno iskanje prineslo (vsaj) nekaj rezultatov.

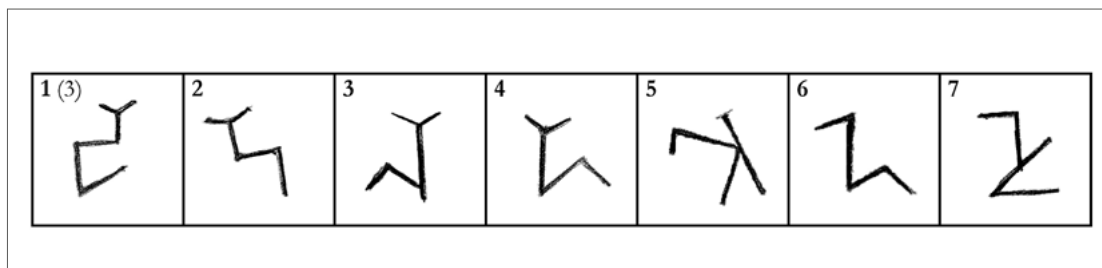
Gre za devet znakov (eden se pojavi trikrat, torej sedem različnih znakov, vsi razen enega pa so bili najdeni na slepih trilistih prvega venčnega zidca), od katerih sta bila dva že prepoznana v ladji.

Avguština Sluge (Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 118). Na dveh od dvanajstih stebričkov, v katere je vpeta kovana neogotska ograja, je bila med deli odkrita letnica 1851. Posegom v času dekana Antona Kosa (vsi so sledili zamisli regotizacije cerkve), ki jih v monografiji našteva Peskar (Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 120–21), lahko s precejšno gotovostjo dodamo tudi dokončanje osmerokotnega zaključka zvonika. Natančno opazovanje litografije Josepha Wagnerja, datirane v leta med 1842 in 1848, ki jo hrani Narodna univerzitetna knjižnica, to potrjuje.

¹¹ Ali gre za premišljen estetski barvni prehod ali bolj praktične razloge (lažji material ali pa je to enostavno narekoval kamnolom), lahko le ugibamo. Vsekakor je bil prehod iz ene barve kamna v drugo izveden premišljeno.

¹² Obnova fasade in okolice cerkve se je načrtovala konec šestdesetih let. Fister, "Kranj," 1970, 226; za sicer skromen komentar obnove fasade glej Fister, "Kranj," 1975, 166.

¹³ Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 86.

2. Kamnoseški znaki, najdeni na slepih trilistih zvonika cerkve sv. Kancijana v Kranju
(© ZVKDS, risba: Matevž Remškar)

3. Peščenjak in konglomerat na fasadi zvonika v Kranju
(© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

4. Fiale na vhodnem portalu v Kranju, slepi trilist iz peščenjaka in konglomerat drobnejše strukture v nivoju fasade (© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

Znak, ki ga Peskar v monografiji označuje s številko 30 in je bil v ladji najden na dveh mestih, se na zvoniku pojavi še trikrat (sl. 2, znak 1). Znak, ki ga označuje s številko 32 in se v sklopu ladje pojavi enkrat, je bil tudi na zvoniku najden na enem mestu (sl. 2, znak 2). Oba znaka, z oznakama 30 in 32, se pojavita na stranskih portalih, za katera sicer vemo, da sta bila prestavljena.¹⁴

Zanimivejša sta znaka – pravzaprav gre za zrcalni različici enega znaka –,¹⁵ za katera lahko s precejšnjo gotovostjo trdimo, da pripadata kamnoseku iz t. i. stavbarske delavnice cerkve sv. Brikcija v Naklu pri Divači (sl. 2, znaka 3 in 4; sl. 7). Oba znaka oziroma obe njegovi zrcaljeni različici se pojavljata tudi pri podružnični cerkvi sv. Mihaela v Selu pri Batujah, ki sicer na žalost ni ohranila obočnega sistema. Od apnenčastih gotskih arhitekturnih členov so se ohranili talni zidec prezbiterja, preprost portal in obdelani vogalniki.¹⁶ Prav na slednjih lahko opazimo tudi kamnoseške znake. Cerkev v Selu pri Batujah sicer ni natančno datirana, pri tem pa nam lahko pomagajo prav kamnoseški znaki in povezava s cerkvijo sv. Brikcija v Naklu pri Divači, ki je v celoti ohranila gotško podobo in jo križnorebrasto obokani kratki kor postavlja celo v začetek 15. stoletja.¹⁷ Začetek stoletja je sicer precej relativen pojem, ki pa dovolj dobro sovпада tudi z datacijo kranjskega zvonika in je na tem mestu ne bi prevpraševali. Selskega in nakelskega kamnoseka oziroma stavbarsko delavnico cerkve sv. Brikcija v Naklu pri Divači lahko tako povežemo tudi s prvim mojstrom kranjske ladje (in zvonika).

Morda najpomembnejše in hkrati najbolj nepričakovano odkritje¹⁸ pa je znak, ki ga lahko pripišemo mlademu Mojstru kranjskega ladijskega oboka (sl. 2, znak 5; sl. 8).¹⁹ Mojstru, ki mu je prav obok

¹⁴ Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 68, 86.

¹⁵ Pri tem moramo opozoriti, da ima eden od znakov na pogled rahlo daljši repek, česar pa zaradi obrabljenosti površine ne moremo z gotovostjo trditi; razlika je po mnenju podpisanega zanemarljiva.

¹⁶ Peskar, *Gotska arhitektura*, 39.

¹⁷ Uršič, Uršič, "Umetnostna preteklost doline Reke," 183–84.

¹⁸ Ta se edini nahaja višje od prvega venčnega zidca, in sicer na zahodni fasadi, na tretjem slepem trilstu z desne najvišjega venčnega zidca, kjer je bila materialna ohranjenost lokalne konglomeratne kamnine pravzaprav najslabša.

¹⁹ Za opozorilo na to se lepo zahvaljujem dr. Robertu Peskarju.

5. Slepí trilist iz konglomerata v Kranju med postopkom čiščenja
(© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

6. Tretji venčni zidec na zvoniku v Kranju s slepimi trilisti pred posegi
(© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

7. Znak na zvoniku v Kranju, ki pripada kamnoseku iz stavbarske delavnice cerkve sv. Brijuni v Naklu pri Divači
(© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

8. Znak Mojstra kranjskega ladijskega oboka na tretjem slepem trilstu najvišjega venčega zidca v Kranju
(© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

9. Kapitel služnika v ladji cerkve sv. Petra na Gori nad Begunjami (© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

10. Znak Mojstra kranjskega ladijskega oboka v cerkvi sv. Petra nad Begunjami, ok. 1460 (© ZVKDS, foto: Matevž Remškar)

kranjske župnijske cerkve dal zasilno ime (čeprav na oboku ne najdemo mojstrovega znaka, s katerim je kasneje označeval svoja dela),²⁰ lahko v kasnejšem kariernem razvoju precej dobro sledimo.²¹ Njegovega opusa, predvsem zgodnjega, pa ne moremo z zanesljivostjo rekonstruirati, saj se pri dveh z njim potencialno povezanih arhitekturah (cerkvah v Štanjelu in Vipavi) obočni sistem ni ohranil. Upravičeno ga označujemo za vodilnega mojstra t. i. kranjsko-škofjeloške skupine, prav obokanje kranjske ladje, kot poslednji akt izgradnje cerkve po letu 1452, pa je bilo tako slogovno izrazito, da je »ustvarilo pogoje celo za razvoj prave arhitekturne šole z enovitim oblikovnim izrazom«.²²

Cevc je leta 1963 predvideval, da je bil stavbar, ki je izpeljal novi obok v Kranju, »v našem okolju vsaj že udomačen, če ni bil kar domačin in zelo verjetno je sodeloval kot pomočnik tudi

²⁰ Slogovne primerjave z ostalimi njemu pripisanimi arhitekturami pač ne puščajo nobenega dvoma o tem, da je obokanje kranjske ladje njegovo delo. Peskar opozarja tudi na možnost, da je bil obok v Kranju signiran z naslikanim napisom ali mojstrskim znakom, kar v našem prostoru ne bi bil edini primer. Peskar, *Gotska arhitektura*, 47.

²¹ Peskar, *Gotska arhitektura*, 46–52, in Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 108–10.

²² Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 110.

že pri prvih začetkih v Kranju». ²³ Peskar je leta 1999 ugotovitvi pritrdil in zapisal, da so obokanje kranjske župnijske cerkve poverili mojstru, ki je v Kranju že deloval, bodisi kot učenec, pomočnik ali palir, mojstrove kontinuitete pa da s kamnoseškimi znaki ni mogoče podpreti, »kajti obdelani arhitekturni členi kranjske ladje so z izjemo stavbne plastike v glavnem klesani iz krhkega konglomerata, /.../ katerega površina je bila skozi stoletja večkrat na novo obdelana ali vsaj ometana in prebeljena«. ²⁴ Svojo trditev je v monografiji iz leta 2017 podkrepil z dejstvom, da je Mojster kranjskega ladijskega oboka od prvega mojstra kranjske ladje prevzel tako stilno govorico kot tudi celoten starejši motivni repertoar v ladji. ²⁵

Pri tem je vseeno treba opozoriti na evidentno dejstvo, da je znak, najden pri vrhu zvonika, ²⁶ glede na dokumentirane mojstrske znake Mojstra kranjskega ladijskega oboka deloma zrcaljen. To sicer glede na ostalo védenje o kontinuiteti kamnosekov na sicer za okrog dve desetletji prekinjenem gradbišču kranjske župnijske cerkve in glede na dejstvo, da so kamnoseki svoje znake (lahko) prilagajali simetriji in zrcalili (Peskar izpostavlja primer Hansa Vechselpergerja z Bavarske, čigar znak poznamo v treh različicah), ne preprečuje tvegati hipoteze. ²⁷ Dolgo sluteno kontinuiteto med prvo in drugo stavbarnico, ki sta zaslužni ²⁸ za to, da je Kranj konec srednjega veka dobil cerkev, ki je po prostorskih tendencah sorodna nekaterim cerkvam južne Bavarske in Gornje Avstrije in skorajda sočasna z njimi, ²⁹ lahko prvič povežemo tudi s kamnoseškim znakom.

Glede na zapisano lahko torej za Mojstra kranjskega ladijskega oboka sklepamo, da je kamnoseško kariero začel okrog leta 1430, vodenje stavbarnice kot mojster prevzel pri obokanju kranjske ladje in nadaljeval pri radovljiškem prezbiteriju, zadnjič pa dokumentirano sodeloval pri gradnji župnijske cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki leta 1471, torej okrog štirideset let kasneje, ko se je njegova kariera morala bližati koncu.

Dodajmo še predlog za podružnično cerkev sv. Petra na Gori nad Begunjami. Gre za dvoladijsko cerkev z zvezdasto obočno shemo na vitkih oktagonalnih stebrih z nizkimi, a karakterističnimi kapiteli (sl. 9), ki so *po izrazu blizu onim v kranjski župnijski cerkvi*. ³⁰ France Stele je v prelomni objavi o gotških dvoranskih cerkvah zapisal, da skupina dvoranskih cerkva ni osamljena, na kar kažejo predvsem »dvoladijske stavbe, katerih nekatere je postavila mogoče kar ista delavnica kot dvoranske, druge pa so nedvomno vsaj odvisne od nje«. ³¹ Ladjo cerkve sv. Primoža in Felicijana pri Sv. Primožu je datiral v leto 1459, po njegovih besedah je torej sočasna s Kranjem, *Sv. Peter nad*

²³ Cevc, *Srednjeveška plastika*, 266.

²⁴ Peskar, *Gotska arhitektura*, 46–47.

²⁵ Peskar, Sagadin in Šebalj, *Župnijska cerkev*, 108.

²⁶ Čeprav slabo ohranjen, težko berljiv in tako podvržen deloma napačnemu branju.

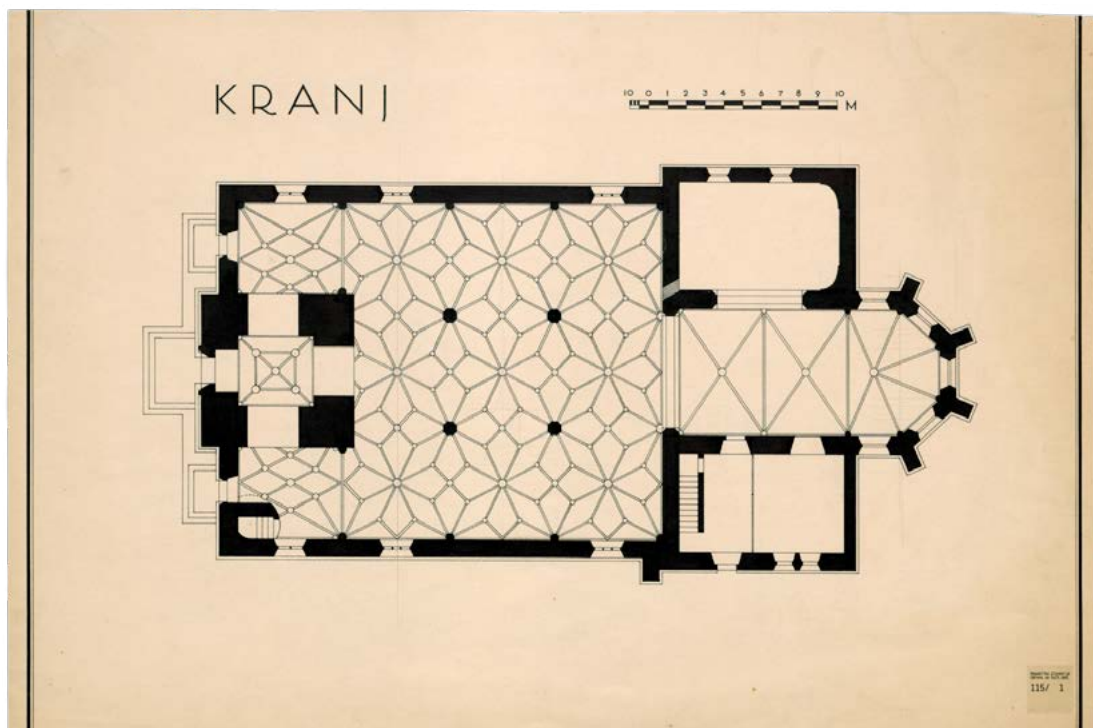
²⁷ Ob dejstvu, da je bil prav ta znak kot edini najden na najvišjem venčnem zidcu, je sicer vabljiva tudi misel, da bi lahko bil zvonik končan ali povišan kasneje, ob izgradnji oboka ladje, a je to le malo verjetno.

²⁸ Pri čemer seveda ne smemo zanemariti pomembnega aspekta naročništva.

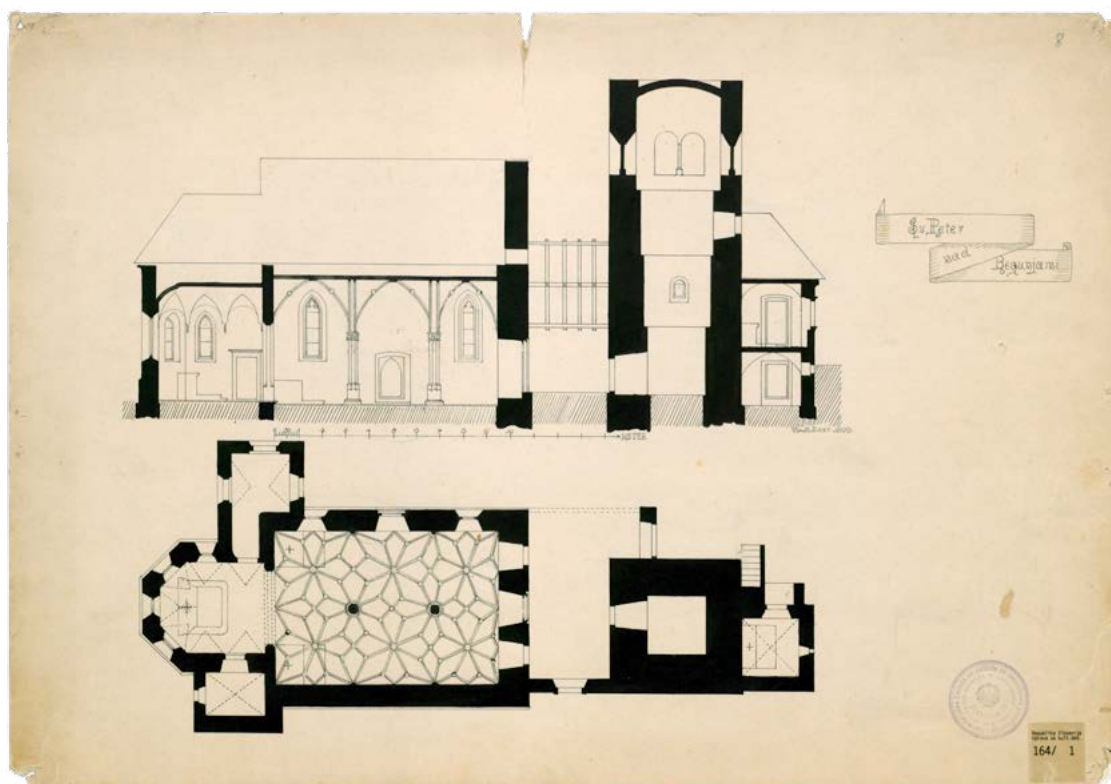
²⁹ Štefanac, "Die Pfarrkirche."

³⁰ Komelj, *Gotska arhitektura na Slovenskem*, 227.

³¹ Stele, "Gotske dvoranske cerkve," 21.

11. Tloris cerkve sv. Kancijana v Kranju (© INDOK center MK)

12. Tloris in prerez cerkve sv. Petra na Gori nad Begunjami (© INDOK center MK)

Begunjami [pa] utegne biti istočasen ali nekoliko mlajši kakor Crngrob (kmalu po 1520,³² op. p.).³³ Od tu dalje so pisci cerkev sv. Petra nad Begunjami vedno postavljali v čas po letu 1500.

Cevc je v svojem strnjenem pregledu slovenske umetnosti iz leta 1966 zapisal, da je v senci prvega mojstra kranjske ladje zaživela stavbarska delavnica v Kamniku, ki je z deli zasula širšo okolico.³⁴ Po njegovih besedah je kamniška delavnica zapustila najlepši spomenik v dvoladijski cerkvi sv. Primoža (in Felicijana, op. p.) nad Kamnikom, svetoprimoški stavbni tip pa naj bi v začetku 16. stoletja *posnela tudi cerkev sv. Petra nad Begunjami, zidal pa jo je najbrž neki učenec stavbarja mengeškega prezbiterija in prvega mojstra škofjeloške ladje.*³⁵ Komelj cerkev sv. Petra na Gori sicer postavlja v kranjsko-škofjeloški krog – leta 1969 jo je označil za nedvomen odvod delavnice, ki je verjetno vezana na Škofjo Loko in *ki je sodelovala pri obokanju ladje kranjske in škofjeloške župnijske cerkve in dolgega kora v Radovljici.*³⁶

Na enem od sklepnikov v ladji cerkve sv. Petra na Gori se nahaja v literaturi sicer že opaženi znak Mojstra kranjskega ladijskega oboka (sl. 10). Pod fotografijo ščitka z mojstrskim znakom je Komelj v *Gotski arhitekturi na Slovenskem* zapisal, da ščitek s takim mojstrskim znakom nastopa še v Škofji Loki, Radovljici in Podnanosu;³⁷ tudi zaradi motiva štirilista cerkev navezuje na radovljiško izhodišče, a jo kljub temu datira po letu 1500.³⁸ To je sprejel tudi Janez Höfler in omembi³⁹ kapele poleg cerkve pojasnil z možnostjo, da gre za prvotno cerkev, ki je ob gradnji nove v začetku 16. stoletja niso takoj podrli.⁴⁰

Osnovni motiv tako kranjske ladje kot tudi ladje cerkve sv. Petra na Gori je dvorana z zvezdastim obokom (sl. 10, 11). Pri obeh je ideja dvoranske cerkve z osemrogeljno zvezdo, ki izpolnjuje eno obočno polje, uresničena docela dosledno. Znak Mojstra kranjskega ladijskega oboka,⁴¹ enoten zvezdasti obočni sistem in kvalitetno izvedena arhitektura (upoštevajoč podeželsko lokacijo pa temu primerno manj ambiciozna) nas prepričajo, da cerkev sv. Petra na Gori ni le delavniški »odvod«, temveč eno od osrednjih del v mojstrovem opusu. Glede na tu zapisana dejstva in omembo cerkve na Gori leta 1464,⁴² ki so jo sicer doslej navezovali na predhodnico, a bi prav lahko bila današnja cerkev sv. Petra, jo lahko s precejšno gotovostjo datiramo v čas okrog leta 1460.⁴³

³² Lavrič, "Pogodba," 135–53.

³³ Stele, "Gotske dvoranske cerkve," 21.

³⁴ Cevc, *Slovenska umetnost*, 37.

³⁵ Cevc, *Slovenska umetnost*, 37.

³⁶ Komelj, *Gotska arhitektura*, 38.

³⁷ Komelj, *Gotska arhitektura na Slovenskem*, 222.

³⁸ Komelj, *Gotska arhitektura na Slovenskem*, 275. Tudi v krajši razpravi o podstrešnem vencu v slovenski gotiki Komelj kot primer venca s šilastoločnim preslegastim motivom poleg tistega na zunanjščini kora cerkve sv. Barbare pri Konjicah navede še podoben motiv na zunanjščini cerkve sv. Petra nad Begunjami in ga datira v konec 16. stoletja. Komelj, *Gotska arhitektura na Slovenskem*, 39.

³⁹ Vizitacija leta 1657 in Valvasor leta 1689. Höfler, *Gradivo*, 46.

⁴⁰ Höfler, *Gradivo*, 46. Da je v bližini ali na mestu današnje cerkve stala romanska ali še starejša cerkev, je sicer glede na najdbe antičnih novcev v bližini verjetno.

⁴¹ Sicer glede na radovljiški znak zrcalno obrnjen.

⁴² Höfler, *Gradivo*, 43.

⁴³ Kapiteli na stebrih in služnikih so izpeljani virtuožno in so mestoma prepričljivo plastično oblikovani, značajsko pa bliže kranjskim nizkim in napetim kakor škofjeloškim čašastim formam. Arhitekturi, predvsem pa arhitekturni plastiki obravnavane podružnice bi se veljalo v prihodnosti bolj posvetiti, številne figuralne sklepnike in druge elemente bi z natančnejšo analizo lahko pripisali posameznim »delavniškim rokam«.

Literatura

- Cevc, Emilijan. "Kranjska župna cerkev v luči stavbarniškega reda." V *900 let Kranja: Spominski zbornik*, uredil Josip Žontar, 105–27. Kranj: Občinski ljudski odbor, 1960.
- Cevc, Emilijan. *Slovenska umetnost*. Ljubljana: Prešernova družba, 1966.
- Cevc, Emilijan. *Srednjeveška plastika na Slovenskem: Od začetkov do zadnje četrtine 15. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1963.
- Fister, Peter. "Kranj." *Varstvo spomenikov* 13–14 (1970): 224–26.
- Fister, Peter. "Kranj." *Varstvo spomenikov* 17–19, št. 2 (1975): 166–68.
- Höfler, Janez. *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska*. Ljubljana: Viharnik, 2015. <https://www.dlib.si/stream/URN=URN:NBN:SI:DOC-5TDZOJZP/2a71b563-608c-4198-99d0-456a11e7fe39/PDF>.
- Komelj, Ivan. "Arhitektura kranjske župne cerkve." V *900 let Kranja: Spominski zbornik*, uredil Josip Žontar, 129–36. Kranj: Občinski ljudski odbor, 1960.
- Komelj, Ivan. *Gotska arhitektura*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1969.
- Komelj, Ivan. *Gotska arhitektura na Slovenskem: Razvoj stavbnih členov in cerkvenega prostora*. Ljubljana: Slovenska matica, 1973.
- Lavrič, Ana. "Pogodba z mojstrom Jurkom iz Loke za zidavo prezbiterija in zvonika v Crngrobu." *Razprave: Razred za zgodovinske in družbene vede* 15 (1986): 135–53.
- Masuch, Horst. "Steinmetzzeichen: Eine Einführung zu einer systematischen Erfassung." *Niedersächsische Denkmalspflege* 14 (1992): 82–95.
- Pečnik, Damjana. "Tlorisni stavbni razvoj župnijske cerkve sv. Kancijana v Kranju." *Kranjski zbornik* 2000, 65–68. Kranj: Mestna občina Kranj, 2000.
- Peskar, Robert. *Gotska arhitektura na Goriškem: Stavbarske delavnice (1460–1530)*. Nova Gorica: Goriški muzej, 1999.
- Peskar, Robert. "Zur Baugeschichte und dem Grundriss der Pfarrkirche des hl. Kanzian in Kranj." V *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik: Beziehungen, Anregungen, Parallelen*, uredila Janez Höfler in Jörg Träger, 115–23. Regensburg: Schnell & Steiner, 2003.
- Peskar, Robert, Milan Sagadin in Andrej Šebalj. *Župnijska cerkev sv. Kancijana v Kranju: Njeno obličje in pomen*, uredil Robert Peskar. Ljubljana: Slovensko konservatorsko društvo, 2017.
- Ržiha, Franz. "Studien über Steinmetz-Zeichen. I." *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, n. v., 7 (1881): 26–49.
- Stele, France. "Gotske dvoranske cerkve v Sloveniji." *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 15 (1938): 1–43.
- Štefanac, Samo. "Dvoranske cerkve 15. stoletja na Gorenjskem." V *Gotika v Sloveniji*, uredil Janez Höfler, 80–88. Ljubljana: Narodna galerija, 1995.
- Štefanac, Samo. "Die Pfarrkirche des hl. Kanzian in Kranj." V *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik: Beziehungen, Anregungen, Parallelen*, uredila Janez Höfler in Jörg Träger, 105–14. Regensburg: Schnell & Steiner, 2003.
- Uršič, Borut, in Mojca Uršič. "Umetnostna preteklost doline Reke." V *Reka – Timav: Podobe, zgodovina in ekologija kraške reke*, 179–207. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990.

For the Master of the Kranj Nave Vault

Summary

The erection of the bell tower of the parish church of St Cantianus in Kranj can be roughly dated to shortly after 1426, most likely around 1430. The third phase of the construction of the church complex (i.e. after the construction of the chancel and the shell of nave with the bell tower) can be dated to after 1452, probably in the 1450s. Restoration work on the bell tower's façade took place in 2021 and 2022. On some of the more intricately carved pieces, the blind trilliums, nine new stonemasons' marks were found.

All of them, with one exception, are located on the first course of the blind trefoil frieze. Two types of marks have already been identified in the nave of the church. Two of them probably belong to a stonemason from the so-called Workshop of the Church of St Brice in Naklo near Divača. Both also appear in the Church of St Michael in Selo near Batuje. Perhaps the most important discovery is a sign that can be attributed to the young Master of the Kranj Nave Vault. The Master can be traced quite well in his later career, but his oeuvre, especially his early works, cannot be reconstructed with certainty. The fact that the vault of the parish church in Kranj was entrusted to a master who had already worked in Kranj has been pointed out by previous scholars, who have based their claims mainly on formal and stylistic comparisons. The suspected continuity between the first and second stonemason's workshop can now also be linked with the mason's mark for the first time. In the light of these findings, we can therefore conclude that the Master of the Kranj Nave Vault began his career as a stonemason around 1430 and was last documented as having been involved in the construction of the parish church of St James in Škofja Loka in 1471, that is some forty years later.

The dating of the church of St Peter above Begunje is also in question, as France Stele identifies it as being built at the same time as or slightly before the chancel in Crngrob (i.e. shortly after 1520). Ivan Komelj even linked it to the Kranj – Škofja Loka circle, but nevertheless dated it to after 1500. However, considering the church was mentioned in documents in 1464, and according to the stonemason's mark of the Master of the Kranj Nave Vault on the keystone, the church can be dated quite convincingly to around 1460.